

חמרא וחי

[מאמר מתוך: מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו לרב ראובן מרגליות]

מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לבנו [ועל כל ככר וככר] ועל כל כוס וכוס שהביא אמר: חמרא וחי לפום רבנן חיי וחמרא לפום (רבנן ו) תלמידיהון. שבת ס"ז, ב

מעשה ברבי עקיבא שעשה משתה לשמעון בנו על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך עליה ואומר חמרא טבא לחיי רבנן ותלמידיהון. ירושלמי ברכות פ"ו סה"ח

שיחתו של רבי עקיבא המובאת בירושלמי מיוסדת על אחת מהלכות סעודה, על כל חבית וחבית חמרא טבא שהיה פותח בירך והעיר את המסובים על ברכת הטוב והמטיב (ראה מפרשי הירושלמי שם), ברור כי גם מאמר-חידה זה המובא בבבלי גם הוא מיוסד על אחת ההלכות אשר במסיבה.

ברם טרם ננסה לעמוד על ענינה עלינו לברר עד כמה שנים אדם נתכנה "תלמיד" ומתי הוא בא לגיל שראוי להקראות "רב", אחרי שהגדיר נוסחא אחת לפום רבנן ונוסחה שניה לפום תלמידיהון.

והנה מבואר בבבלי כתובות נ' ע"א שאמר ליה רב לשמואל בר שילת - שהיה מלמד תינוקות - כי בציר מבר שית לא תקבל, וידענו כי בני רב למדו תריסר שנין ראה שם ס"ב ב, והבן הנכנס לביהמ"ד בהיותו בן שש יגמור חוק לימודו בהיותו בן שמונה עשרה, וכן מצינו כי רב כהנא בהיותו בן י"ח גמר לימודו בכולא תלמודא (שבת ס"ג א), וכמוהו רב חגי ראה מוע"ק כ"ב סע"א, אבל על המתלמד היה לשמש אחרי כן את גדולי דורו, ושמוש ת"ח זה נמשך עשרין ותרתין שנין, כאשר מצינו שמוש של רבי עקיבא אצל ר' נחום איש גמזו בבראשית רבה פ"א וכמוהו, ובכן כאשר יגמור האי צורבא מרבנן חוקו בשימוש תלמידי חכמים הוא כבר בן ארבעים שנה, בן בינה, שאז הוא עומד על דעת רבו, ראה עבודה זרה י"ט ב, שם ה' רע"ב וברש"י ס"פ תבוא כ"ט ו, וכן מבואר בסוטה ק"ב רע"ב: בן כמה הוי התלמיד ראוי להוראה? בן ארבעין שנין, וראה סנהדרין פ"ו סע"ב תלמיד שהורה לעשות פטור, נמצא חומר קולו, וברש"י: חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להוראה עד שיהא בן ארבעין שנין נעשה לו קל לפוטרו מדין זקן ממרא, ומבואר בשמות רבה פ"א ל שאך מן ארבעים שנה ראוי אדם להיות שר ושופט.

וידענו כי בהגיע אדם לשנת הארבעים משנות חייו מתחיל טבעו ומזגו להשתנות, כאמרם בשבת קנ"א סע"ב: האי דמעתא עד ארבעין שנין הדרא, מכאן ואילך לא הדרא, ועוד שם: האי כוחלא עד ארבעין שנין מרווח מכאן ואילך כו', וזה שאמרו בספרי פ' שפטים הירא ורך הלבב זה בן ארבעים שאז מתחילים ימי תשישות הכח ורפיון אמיצת הלב, וגם טבע העיכול שבמעיו משתנה, שלכן אמרו בשבת קנ"ב א עד ארבעין שנין מיכלא מעלי ומארבעין ואילך משתי מעלי.

ומעתה יאירו לנו דברי ר' עקיבא שכל שיחותיו דברי תורה, בהביאו להמשתה לחם שזהו עיקר המזון חיי גבר, וגם יין כמנהגם לפנים להביא כוס יין לפני המזון וגם בתוך הסעודה, התלבטו המסובים בהלולא על מה יברכו ראשונה?

הורה ר' עקיבא באמרו חמרא וחי לפום רבנן, אלו בני ארבעים ולמעלה, הם יברכו בראשונה על היין, יען להם משתה מעלי, אבל לפום תלמידיהון שעוד טרם הגיעו לארבעים, להם מוקדם וחביב הפת, חיי גבר, הם יברכו תחילה על הפת לחם כי אצלם מיכלא מעלי, ואחרי כן יברכו על היין. וכאשר פתחו שוב חבית יין מעולה וטובה יותר הזכיר ר' עקיבא לאורחיו לברך הטוב והמטיב, ברכה שבה משתוים הרב והתלמיד, ולכן אמר חמרא טבא לחיי רבנן ותלמידיהון.